

Egy fületlen csésze története

Ebben a pillanatban idekint állok az ablakpárkányon, és lassan belep a hó; a szalmaszál egészen beléfagyott a szappanos lébe, verebek ugrándoznak körülöttem, faragatlan népség, kiszórt kenyérmorzsákért verekszenek, én meg reszkethetek az életemért, ami már ezidáig is számtalanszor forgott veszélyben; elég ha az egyik kövér veréb taszít rajtam, és már le is zuhanok az ablakpárkányról egyenest a betoncsíkra — a beléfagyott szappanos lé megőrizné gömbölyded formáját a betonon is, a szalmaszál kettétörne, az én cserepeimet pedig kihajítanák a szemébe.

A párával befutott ablakon át csak homályosan látszik a karácsonyfa égőinek csillogása, alig hallhatóan szűrődik ki a dal, amit odabent énekelnek; a verebek civakodása minden hangot elnyom.

A bentiek közül persze senki sem tudja, hogy éppen huszonöt évvel ezelőtt születtem egy karácsonyfa alatt, a huszonöt év pedig meglepően magas életkor egy közönséges csésze esetében; fajtánk azon teremtményei persze, akik használatlanul szenderegnek a vitrinek mélyén, jóval tovább élnek mint mi, közönséges csészék. Ennek ellenére bizonyos vagyok benne, hogy a családomból már senki sincs életben; a szüleim, a testvéreim, sőt a gyermekeim is rég meghaltak már, míg nekem a könyöklőn, civódó verebek társaságában kell megülnöm huszonötödik születésnapomat.

Az apám süteményestányér volt, az anyám erényes vajtartó; öt testvérem közül kettő csészeként, három pedig csészealként szolgált, de mindezek ellenére is családjunk csak néhány hétig élhetett együtt, a legtöbb csésze rövidesen fiatalon elpusztult, két bátyámat és kedves nővéreimet már karácsony másnapján lelökték az asztalról. Hamarosan el kellett szakadnunk szeretett atyánktól is; Josephine nővérem társaságában és anyánk kíséretében délnek vágunk; újságpapírba csomagolva, egy pizsama meg egy frottír törülköző között Rómába utaztunk, hogy tulajdonosunk fiát szolgáljuk, aki régészeti stúdiómkra adta a fejét.

Az életemnek ez a szakasza, amit magamban csak római éveimnek nevezek, rendkívül érdekesnek bizonyult: Julius — így hívták a diákok — eleinte minden nap magával vitt Caracalla thermáiba, az óriási fürdő megmaradt falai közé; ott a thermákban igencsak összeemelegedtem egy termoszos üveggel, aki elkísért engem és az uramat a munkába. A termoszt Huldának hívták, nap mint nap órákat heverésztünk együtt a fűben, mialatt Julius az ásójával dolgozott; később pedig eljegyeztem Huldát, és római tartózkodásom második évében feleségül is vettem, bár heves szemrehányásokkal halmozott el az anyám, aki méltatlannak találta, hogy egy termossszal kötöttem házasságot. Egyébként is különösen kezdett viselkedni; megalázónak érezte, hogy dohány tartására használják, ahogyan kedves Josephine nővérem is kifejezetten zokon vette, hogy hamutartóvá alacsonyították.

Csodálatos hónapokat töltöttünk Huldával, a feleséggemmel; mindazt megismertük, amit Julius. Augustus sírját, a Via Appiát, a Forum Romanumot — bár ezek közül az utolsóra szomorúan gondolok vissza, mert szeretett feleségem, Hulda, ott esett áldozatául egy római utcakölyök kőhajításának. Egy ökolnagságú márványdarab zúzta halálra, ami Venus istennő szobrából származott.

A nyájas olvasónak, aki kész tovább követni a gondolataimat, akiben van annyi emberség, hogy nem tagadja egy fületlen csésze fájdalomhoz és életbölcsességhez való jogát — annak jelenthetem, hogy a verebek már felcsipegették a morzsákat, úgyhogy nem vagyok többé közvetlen életveszélyben, a bepárasodott ablaküvegen időközben keletkezett egy levesestányérnyi nagyságú tiszta folt, így látom odabent a karácsonyfát, látom kis barátom, Walter arcát is, amint az orrát szétlapítja az ablaküvegen, és rám mosolyog; Walter három órával ezelőtt még, mielőtt az ajándékozás kezdetét vette volna, szappanbuborékokat fújt belőlem, az ujjával most is rám mutat, az apja a fejét rázza, és a vadonatúj kisvasútra bök, amit Walter kapott, de Walter megrázza a fejét — és én tudom, miközben az ablaküveget ismét befutja a pára, hogy legkésőbb egy fél óra múlva ismét bent leszek a meleg szobában.

Római éveim felhőtlen örömét nemcsak a feleségem halála árnyékolta be, hanem még inkább talán anyám különös viselkedése és a nővérem elégedetlensége, akik esténként, amikor együtt ücsörögtünk a szekrényben, indulatosan panasztolták, hogy nem rendeltetésszerűen használják őket. Nekem is túl kellett tennem magam azon, amit egy öntudatos csésze csak nehezen viselhet el: Julius pálinkát ivott belőlem! Amikor egy csészére azt mondják, hogy „már pálinkát ittak belőle”, annyit jelent, mintha egy emberről azt állítják, „rossz társaságba keveredett”. És jó sok pálinka fogyott belőlem. Megalázó idők voltak ezek számomra, ami addig tartott, amíg egy sütemény és egy ing kíséretében meg nem érkezett Münchenből Rómába az egyik unokatestvérem, egy tojástartó: attól a naptól fogva Julius az unokatestvéremből fogyasztotta a pálinkáját, engem pedig egy hölgynek ajándékozott, aki Juliushoz hasonló céllal érkezett Rómába.

Három éven át Augustus sírját nézhettem római lakásunk ablakpárkányáról, most, hogy átköltöztem az új lakásomba, az elkövetkező két évben a Santa Maria Maggiore templomra láttam. Bár akkori helyzetemben el voltam szakítva az édesanyámtól, ismét rendeltetésemnek megfelelően használták; kávéit ittak belőlem, napjában kétszer elmosogattak, és egy csinos kis szekrényben ácsorogtam.

A megaláztatásokat persze itt sem kerülhettem el: a csinos kis szekrényben nem egyéb volt a társaságom, mint egy hurzi porcelán. Egész éjjel és sok-sok nappali órán — mégpedig teljes két éven át — el kellett viselnem a hurzi porcelán társaságát. A hurzi porcelán a Hurlawangok nemzetségéből származott, bölcsőjük a hürzeni Hurlawangok Hürze-parti ősi kastélyában ringott, és kilencven éves volt. Mégis keveset élt és látott ezalatt a kilencven év alatt.

A kérdésemre, hogy miért van mindig bezárva a szekrénybe, gőgösen csak ennyit vetett oda: — Egy hurzi porcelánból mégsem ihatnak! — Szép, törékeny, szürkésfehér porcelán volt, apró festett zöld pöttyökkel, és ha kihoztam a sodrából úgy elsápadt, hogy zöld pöttyei egészen szembetűnőkké váltak. Mindenféle gonosz szándék távol állt tőlem, mégis gyakorta elképesztettem: utóbb házassági ajánlatommal. A hurzi porcelán, amikor a szívét és a kezét kértem, úgy elfehéredett, hogy komolyan aggódni kezdtem az életéért; percekig is eltartott,

amíg magához tért, akkor ezt sziszegte: — Kérem, ne beszéljünk többet erről, az én vőlegényem egy erlangeni vitrinben vár rám.

— Mióta? — kérdeztem.

— Húsz éve — válaszolta; — 1914 tavaszán jegyeztük el egymást — de hirtelen elszakadtunk egymástól. Én a háborút egy frankfurti biztosítási bank széfjében vészeltem át, a vőlegényem pedig erlangeni házuk pincéjében. A háború után örökösödési viták következtében egy müncheni vitrinben kötöttem ki, a vőlegényem, ugyanazon örökösödési vita következtében egy erlangeni szekrényben. Egyetlen reményünk, hogy Diana — így hívják az úrnőket — összeházasodik Wolfganggal, annak az erlangeni hölgynek a fiával, akinek a vitrinjében vár rám a vőlegényem, s akkor ismét együtt lehetnénk Erlangenban.

Hallgattam, mint a sír, nehogy újból megbántsam, mert én persze már régóta tudtam, hogy Julius és Diana közel került egymáshoz. Diana egy pompeji kirándulás alkalmával így szólt Juliushoz: — Tudja, van egy csészém, de az olyan, amelyikből nem szabad inni. — Óh, — válaszolta Julius, — kiségíthetem a zavarából?

Később, miután már lemondtam róla, egészen jól megértettük egymást a hurzi porcelánnal: amikor esténként együtt ácsorogtunk a szekrényben, többnyire így fordult hozzám: „Kérem, meséljen nekem valamit, de ne túl közönségeset, ha lehet.”

Hogy kávé, kakaó, tejet, bort és vizet ittak belőlem, igen érdekesnek találta, de amikor elmeséltem neki, hogy Julius pálinkázásra használt, megint elájult, és a következő (szerény véleményem szerint) megalapozatlan nyilatkozatra ragadtatta magát: — Remélhetőleg Diana nem dől be ennek a közönséges fráternek.

Pedig minden jel arra vallott, hogy Diana bedőlt a közönséges fráternek: szobájában levő könyveit belepte a por, hétszámra állt egyetlen papírlap az írógéphez fűzve egy árva félmondattal: „Amikor Winckelmann Rómában...”

Diana továbbra is odaadóan gondoskodott rólam, és az élettől elrugaskodott hurzi porcelán maga is sejteni kezdte, hogy egyre kevésbé valószínű, hogy erlangeni jegyesét viszontlátja, mert bár Diana kapott leveleket Erlangenből, ám azok megválaszolatlanul hevertek. Egyre furcsábban kezdett viselkedni: A gazdaasszonyom — csak vonakodva vallom be — bort ivott belőlem, és amikor este ezt elmeséltem a hurzi porcelánnak, az azon nyomban elveszítette az eszméletét, majd amikor magához tért, kijelentette: — Lehetetlen olyasvalaki tulajdonában maradnom, aki képes bort inni egy csészéből.

A szegény jó hurzi porcelán nem is sejtette, milyen hamar teljesül a kívánsága: egy zálogkölcsonzóhoz vándorolt, Diana meg kifűzte a lapot az írógépből a félbehagyott mondattal „Amikor Winckelmann Rómában...”, és írt Wolfgangnak.

Később jött egy levél Wolfgangtól, amit Diana, mialatt a reggeli tejét itta belőlem, olvasott el, és én hallottam, amint azt suttogja: — Szóval nem én vagyok neki fontos, hanem az a hülye hurzi porcelán.

Még láttam, amint Diana kivette a zálogcédulát a Bevezetés a régészetbe című könyvből, majd beledugta egy borítékba — így feltételezem, hogy a jó hurzi porcelán időközben ismét összekerült a vőlegényével az erlangeni vitrinben, én pedig biztos vagyok benne, hogy Wolfgang egy hozzá méltó feleséget talált magának.

Érdekes évek köszöntöttek rám: Juliusszal és Dianával visszatértem Németországba. Pénz híján mindketten nagy becsben tartottak, mert belőlem vizet,

olyan szép tiszta vizet ihattak, amilyen a pályaudvarok kútjából folyik. De nem Erlangenbe, és nem is Frankfurtba utaztunk, hanem Hamburgban kötöttünk ki, ahol Julius állást vállalt egy bankháznál.

Diana megszépült. Julius megsápadt — én azonban újból együtt voltam az anyámmal meg a nővéremmel, és hál' Istennek, mindketten elégedettebbek voltak a sorsukkal egy kicsit. Az anyám esetéknél, miközben a konyhai tűzhelyen álldogáltunk egymás mellett, többnyire így sóhajtott föl: „Hiába, azért ez mégiscsak margarin...”, a nővérem pedig kezdte egy kicsit fennhordani az orrát, mert szalámis tányérként szolgált; az unokatestvérem azonban, a tojástartó, olyan karriert futott be, ami ritkán adatik meg egy tojástartónak: virágvázának használták. Százszorszép, boglárka, parányi margaréta ittlétét szolgálta, és amikor Diana meg Julius tojást evett, a csészealj szélére állították.

Julius megállapodott, Diana anya lett — jött egy háború, én pedig gyakran gondoltam a hurzi porcelánra, aki bizonyára egy bank széfjében lapult, és bár gyakran megbántott, mégis reméltem, hogy a bank széfjében végre együtt lehet a férjével. Dianával és az idősebb gyermekkel a Lüneburger Heidében vészeltem át a háborút, és gyakran figyelhettem Julius gondterhelt arcát, amikor szabadságra érkezett, szórakozottan kevergette bennem a kávé. Diana megrettent, amikor megpillantotta, hogy Julius órák hosszat kevergeti a kávé, és rákiáltott: — Mi bajod — hiszen órák óta kevergeted a kávédat! Meglehetősen furcsállom, de úgy látszik mind Diana, mind pedig Julius elfeledkezett arról, milyen régóta szolgálók náluk, és megengedhetőnek tartják, hogy idekint fagyoskodjam, hogy ismét veszélybe sodorjon egy kóborló macska — mialatt Walter sír utánam. Walter szeret engem, sőt még nevet is adott nekem, Ivós Ivánnak becéz — nemcsak szappanbuborék készítésére vagyok jó, hanem az állatai etetésére, kicsiny fabábjainak a fürdetésére, és festéket meg csirizt is lehet bennem keverni... És biztos vagyok benne, hogy megpróbál szállítani a kisvasútjával.

Walter hangosan sír, hallom és aggódom a családi békéért, amit ezen az estén szavatolni akarok — de elszomorító, hogy az emberek milyen gyorsan öregszenek: talán már elfelejtette Julius, hogy egy fületlen csésze is lehet fontosabb és becsesebb, mint a vadonatúj kisvasút? Már nem emlékszik: csökönnyösen megtagadja WALTERTŐL, hogy ismét beviessen — hallom a szidást, de nem csak Walter, hanem Diana sírása is eljut a fülembe, és ha Diana sír, az rosszul esik nekem: szeretem Dianát. Habár ő volt az, aki miatt letörött a fülem, amikor bepakolt, hogy a Lüneburger Heidéből visszaköltözzünk Hamburgba, elfelejtett alaposan bebugyolálni, s ezt a fülem bánta, de továbbra is nagy becsben tartottak; akkor-tájt még egy fületlen csészének is volt értéke, figyelemreméltó azonban, hogy amikor már ismét lehetett csészét kapni, Julius volt az, aki ki akart engem hajítani, de Diana így szólt hozzá: — Julius, te tényleg ki akarod dobni a csészét?

Julius elpirult, és halkan szólt: — Bocsáss meg! — így maradtam hát életben, keserű életben, keserű éveket húztam le borotvaszappan-tartóként, mert mi csészek gyűlöljük, ha szappanozó tálként végezzük.

Később másodszor is házasságra léptem egy porcelán hajtűszelencével; második feleségemet Gertrudnak hívták, jó volt hozzám és bölcs asszony, két évig álltunk egymás mellett a fürdőszoba üvegpalcán.

Leszállt a sötétség, nagyon hirtelen. Walter még mindig sír odabent, és kiszűrődik, ahogyan Julius a hálátlanságról prédikál — csak a fejemet rázhatom erre: Milyen balgák is az emberek! Idekint csönd honol: hull a hó — a macska tova-

lopódozott már, most mégis megijedek: Julius föltépi az ablakot, megragad, és a marka fogásán érzem, milyen dühös: össze fog törni?

Csészének kell ahhoz születni, hogy megtudják, milyen rettenetesekek az ilyen pillanatok, az ember érzi, hogy a következő pillanatban falhoz vagy földhöz vágják. De Diana az utolsó másodpercben megmentett, kivett Julius kezéből, megcsóválta a fejét, és csendesen így szólt: — Ezt a csészét akarod te... Mire Julius rögtön mosolygósra fogta, és így szólt: — Bocsáss meg kedvesem, úgy fölizgattam magam...

Walter már réges-rég abbahagyta a sírást, Julius már réges-rég a kályha mellett ül az újságjával, és Walter az apja öléből figyeli, hogyan olvad föl a belémfagyott szappanos oldat, a szalmaszálat már kihúzta — és most itt állok fül nélkül, piszkosan és öregén a szoba közepén, a sok vadonatúj ajándék között, és büszkeség tölt el, hogy én voltam az, aki helyreállította a békét, holott inkább szemrehányást kellene tennem magamnak, hogy én voltam az, aki földülta a békét. De az én bűnöm, hogy Walter jobban szeret engem, mint az új kisvasútját?

Egy kívánságom maradt csupán, bárcsak élne még egy éve halott Gertrúdom, hogy vethetne egy pillantást Julius arcára; aki úgy látszik, mintha megértett volna valamit...

Kiss Szemán Róbert fordítása

Ami elválaszt — ami összeköt

Válaszoltak:

Esterházy Péter író

Fila Béla filozófus, a R. K. Hittudományi Egyetem professzora

Gál Ferenc teológus, a R. K. Hittudományi Egyetem ny. professzora

Gergely András, történész, egyetemi tanár, ELTE

Gyulay Endre, Szeged-csanádi megyéspüspök

Hofer Tamás, néprajzkutató, MTA Néprajzi Kutatócsoport

Karátson Gábor író, festőművész

Kindler József közgazdász, egyetemi tanár, Közgazdaságtud. Egyetem

Komoróczy Géza egyiptológus, egyetemi tanár, ELTE

Kontra György biológus, ELTE TTK Embertani Intézet

Kornis Mihály író

Nagy Endre szociológus, egy. docens, JPTE

Poszler György esztéta, akadémikus

P. Gábor Mózses teológus

Szabó Magda író

Torday Zádor filozófus, MTA Filozófiai Intézet

Tüskés Tibor író, kritikus

Wessely Anna szociológus, ELTE